

Lunds Universitet

Historiska institutionen

HISK01 (kandidatuppsat, 15 hp)

Seminarieledare: Eva Helen Ulvros

Handledare: Per Anders Rudling

3 juni 2013, klockan 14.15 sal 4

På väg till fronten

svenska frivilliga soldater i Waffen-SS

Mattias Andersson

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Inledning	4
Disponering	4
Syfte och frågeställning	5
Källor	5
Källkritik	6
Forskningsläge	7
Hypoteser	12
Metod	13
Teoretiskt perspektiv	14
Historisk bakgrund	16
SA och SS	16
Waffen-SS	17
Rekryteringar av utländska soldater	17
SSS	18
Frivilliga svenskar i Finland och i Waffen-SS	19
Divisionerna	20
5. SS-Panzer-Division Wiking	20
11. SS Freiwilligen-Panzergrenadier-Division Nordland	20
Undersökning	21
Rysshatet	21
Ideologi	23
Påsk i Ukraina	24
Frontbrev från Waffen-SS (6 Nov 1943)	25
Frontbrev från Waffen-SS (2 okt 1943)	27
Delsammanfattning	27
Andra länders hjälplöshet	28
Äventyr	29
Propaganda	32
Soldater som hjältar	34

Soldaternas överlägsenhet och sympati	35
Tidigare exempel	37
Avslutande diskussion	38
Resultat.....	39
Källförteckning	41
Litteratur	41
Digitala uppslagsverk	43
Källor	43

Inledning

I ett hörn av vagnen tar någon upp en soldatvisa, andra stämma in. Först ett munspel och så ännu ett kommer med, och snart ljuder sången fulltonig genom den halvöppna dörren ut i den mörka natten: "In der Heimat, in der Heimat, da ist es wunderschön". Blickarna söka sig bort i ett drömt fjärran, och sången får något av den nordiska folkvisans vemodiga ton. Ljuset belyser ansiktena. Hur lika äro de ej egentligen varandra! Ingen skulle kunna säga, vem som här är holländare, dansk eller svensk. Vi höra alla samman trots att våra tankar gå till skilda länder, när vi sjunga om hemlandet. Typen är densamma - "övervägande nordisk" skulle en rasbiolog säga - och tankar och känslor äro detsamma, men så äro vi alla frivilliga i Waffen-SS på väg till fronten.¹

Mellan åren 1941-1945 tog Waffen-SS in utländska, frivilliga soldater i sina led för att på så sätt expandera sina styrkor. Mellan 300 och 500 av dessa beräknas ha varit av svensk härkomst. Denna uppsats kommer att beröra dessa svenskar som frivilligt stred för Nazitysklands räkning, samt den svenska nationalsocialismen och dess propaganda.²

Disponering

Disponeringen av uppsatsen kommer att te sig lite annorlunda än vad som är brukligt. Anledningen till detta är att jag kommer att använda mig av hypoteser i uppsatsen. Hypoteserna kommer att formos utifrån den tidigare forskningen, vilket gör att jag vill presentera dem tidigt i studien. Forskningsläget kommer därför att presenteras innan metoden och de teoretiska perspektiven. Efter den tidigare forskningen kommer jag även att ha ett avsnitt där jag presenterar hypoteserna.

¹ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen 18 september 1943. Årgång 11. Sida 3 – "På väg till fronten", H.C.K

² Mer information om Waffen-SS, rekryteringar, soldater och divisioner följer under rubriken "Historisk bakgrund"

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen kommer att vara att belysa just de svenska soldaternas bevekelsegrunder till att ha tagit värvning i Waffen-SS. Mycket av den tidigare forskningen³ som har gjorts fokuserar främst på de länder som hade större andel frivilliga soldater. I Norden var det främst Norge, Danmark och Finland som representerade Waffen-SS. Svenska frivilliga nämns oftast som en parentes, då de tydligt var i minoritet. På grund av detta tycker jag att det är viktigt att ge de svenska soldaterna mer utrymme i forskningen.

Mina frågeställningar kommer att beröra vilka anledningar svenska, oftast yngre män, hade för att frivilligt ta värvning i Waffen-SS, samt på vilket sätt propagandan kunde ha spelat in i deras val.

Frågeställningarna lyder:

- Vilka motiv fanns det för svenska frivilliga att ta värvning i Waffen-SS?
-Kunde vittnesskildringarna⁴ ha fungerat i propagerande syfte för att eventuellt övertyga en ung, svensk man att ta värvning?⁵

Källor

Källorna till uppsatsen kommer att bestå av vittnesskildringar skrivna av svenska soldater i Waffen-SS och som blivit publicerade i tidningen "*Den Svenske folksocialisten*", som fungerade som huvudorgan för det svenska nationalsocialistiska partiet Svensk Socialistisk Samling (SSS).⁶ Tidningen hette från början "*Den Svenske nationalsocialisten*" och det första

³ Kommer att gå mer in på detta i kapitlet "Forskningsläge"

⁴ Vittnesskildringarna kommer att fungera som mina källor i undersökningen, mer information kring dessa kommer i avsnittet "Källor"

⁵ Frågan uppkom under undersökningens gång, vilket gjorde att det fick bli en underfråga till huvudfrågan

⁶ Hübinette, Tobias. *Den svenska nationalsocialismen: medlemmar och sympatisörer 1931-45*. Stockholm: Carlssons, 2002, s. 67

numret gavs ut den 25 januari 1933, men för att distansera sig något från den tyska nazismen bestämde man sig för att både byta namn på partiet (från Nationalsocialistiska arbetarpartiet till Svensk Socialistisk Samling)⁷ samt på tidningen.⁸ Från och med 1939 blev alltså det nya namnet: *Den Svenske folksocialisten*. Tidningen fortsatte att veckovis producera nummer fram till nedläggningen 1950.⁹

Tidningens innehåll var tydligt vinklat åt nationalsocialismen, något som man blir påmind om genom diverse iögonfallande artiklar. Reklam och värvningsförsök till SSS gjordes frekvent, man skulle kunna jämföra med reklamutbudet som dagens tidningar ger - fast i *Den Svenske folksocialisten* var syftet med reklamen att främja det egna partiets namn, istället för att dra in pengar åt tidningen. Från och med hösten 1942 bad redaktionen på *Den Svenske folksocialisten* att frivilliga soldater i Waffen-SS skulle skicka in sina skildringar av kriget, något som många män nappade på. Den första vittnesskildringen publicerades i januari 1943 och olika soldater fortsatte med jämna mellanrum att skicka in sina redogörelser fram tills krigsslutet 1945.¹⁰ Tidningen publicerade även vittnesskildringar från svenskar som frivilligt stred i den finska armén, men jag valde här att göra en avgränsning för att inte få ett alltför massivt källäge.

Mina källor kommer alltså att bestå av dessa skildringar, som uppgår till ett antal av cirka 25 stycken. Tidningen finns microfilmad på Lunds universitetsbibliotek, vilket har lett till att jag har fått en bra överblick kring tidningens uppbyggnad, därför kan det även förekomma annat innehåll från *Den Svenske folksocialisten* om det skulle visa sig nödvändigt för undersökningen.

Källkritik

När man gör en studie där källorna utgörs av artiklar som blivit publicerade i en nationalsocialistisk tidning är det viktigt att man gör en källkritisk redogörelse. *Den Svenske*

⁷ Hübinette, 2002, s. 67

⁸ Löw, Helene. *Nazismen i Sverige 1924-1979 : pionjärerna, partierna, propagandan*, Stockholm: Ordfront, 2004, s. 226-228

⁹ Hübinette, 2002, s. 67

¹⁰ Nämnvärt är att strömmen av artiklar minskade ju längre kriget pågick, 1943 förekom flest för att 1945 endast vara ett fåtal

folksocialisten skydde inga medel från att propagera för SSS, både med artiklar och reklam. Tidningens innehåll var, som jag tidigare nämnt, tydligt vinklat åt att främja det egna partiet, vilket självklart gör att det är viktigt att ifrågasätta trovärdigheten i artiklarna. Eftersom vittnesskildringarna var skrivna av soldater som i många fall inte var medlemmar i SSS (de nämnde alltid om författaren var en såkallad Sveaborgsman eller inte i presentationen av artikeln) tycker jag att trovärdigheten för dem iallafall ökar en aning. Min studie är dock inte inriktad på vad som har hänt dessa män, utan mer på hur de lade upp texterna och vad de skrev om. Sanningen är alltså inte det väsentliga i min studie, så därför anser jag att vittnesskildringarna, i detta fall, fungerar bra som källor.

Man kan även fråga sig vad tidningens intensioner var för att publicera skildringarna. Var det i propagerande syfte, för att på så vis locka mer män till partiet och eventuellt även till Waffen-SS? Eftersom en av mina frågor berör området kommer jag inte att gå in mer i detalj kring vittnesskildringarna som propagandaverktyg, men jag tycker att det är viktigt att ha i åtanke innan undersökningen.

Forskningsläge

Jag kommer nedan att redogöra för den tidigare forskning som har gjorts inom de ämnen som berör min uppsats.

Av någon anledning verkar ämnet svenska soldater i Waffen-SS attrahera journalister och författare snarare än historiker. Journalisten Bosse Schön är ett namn som frekvent framträder när man letar efter tidigare forskning inom området. Han har skrivit en mängd böcker som sätter ett aktörsperspektiv på de svenska frivilliga soldaterna. Boken *Hitlers svenska soldater* är ett exempel på detta. Med hjälp av dagboksinslägg och brev berättar Schön om livet som svensk frivillig i Waffen-SS. I undersökningen nämner Bosse Schön som hastigast en tidning som heter *Den Svenske folksocialisten*¹¹, en källa han endast använde sig av vid ett tillfälle.

¹² Detta gjorde att jag kunde ta över källan till min egen forskning. Eftersom Schön redan har

¹¹ Schön, Bosse. *Hitlers svenska soldater*, Stockholm: Bokförl. DN, 2004, s. 88

¹² Schön, 2004, s. 88

anammatt ett aktörsperspektiv till dagboksinslägg och brev blev tidningen en perfekt urkund för mig.

För att kunna hitta akademiska studier till uppsatsen krävdes det att jag vände mig till utländska militärhistoriker.

I boken "*Hitler's Vikings: the History of the Scandinavian Waffen-SS: The legions, the SS-Wiking and the SS-Nordland*" går Jonathan Trigg in på hela historien kring de scandinaviska SS-divisionerna. Boken går både in på skapandet av divisionerna, utvecklingen, deltagandet i strider samt upplösningen.¹³ Trigg tar även kort upp bevekelsegrunder till varför scandinaviska frivilliga tog värvning. Fokus ligger främst på de danska och norska männen. Han talar bland annat om avsky mot Sovjet¹⁴ samt att de ideologiska motiven spelade stor roll i att man som frivillig tog värvning.¹⁵ De svenska soldaterna nämns, precis som i det mesta av den tidigare forskningen, endast som en liten parantes. Störst fokus läggs på striderna som divisionerna deltog i.

De tre danska historikerna Claus Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen och Peter Scharff Smith har i sin gedigna studie *Under hagekors og Dannebrog – Danskere i Waffen-SS 1940-45*, på djupet analyserat de danska frivilliga i Waffen-SS. Enligt författarna spelade en rad olika element in för att man som frivillig dansk tog värvning i Waffen-SS:

Ideologi: En stark orsak var de politiska sympatier man hyste.¹⁶ Enligt studien var hälften av alla de 6000 danska frivilliga, medlemmar i DNSAP (det största danska nazistpartiet).¹⁷ Noterbart är att partiet fick dubbelt så många röster i valet 1943 än vad de hade medlemmar, det existerade alltså många sympasitörer till partiet som inte aktivt var en del av föreningen.¹⁸ Underlag finns alltså för att även ickeorganiserade nazister frivilligt tog värvning i Waffen-

¹³ Trigg, Jonathan. *Hitler's Vikings: the History of the Scandinavian Waffen-SS: The legions, the SS-Wiking and the SS-Nordland*, Stroud: Spellmount, 2012, s. 25-259

¹⁴ Trigg, 2012, s. 40-49 51-55

¹⁵ Trigg, 2012, s. 51-55

¹⁶ Bundgård Christensen, Claus & Poulsen, Niels Bo samt Smith, Peter Scharff. *Under hagekors og Dannebrog: Danskere i Waffen-SS 1940-45*, Köpenhamn: Aschenhoug, 1998, s. 39

¹⁷ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith. 1998, s. 39

¹⁸ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith. 1998, s. 39

SS.¹⁹ På dessa grunder uppskattar författarna att cirka 75 % av de frivilliga danskarna hade nazistiska sympatier²⁰, alltså spelade troligen ideologi en viktig roll i valet att ta värvning.

Äventyrlusta: Många av de danskar som tog värvning var enligt författarna yngre män som sökte spänning i livet.²¹ Genom att ta värvning i Waffen-SS hoppades man att den tråkiga vardagen skulle bytas ut mot diverse spännande och oförglömliga händelser.

Ekonomiska motiv och sociala påtryckningar: Under tidigt 40-tal sänktes reallönerna i Danmark och arbetslösheten ökade drastiskt. Detta borde, enligt författarna, ha varit motiv nog för endel av de frivilliga att ta värvning.²² Noterbart är att lönerna i Waffen-SS var ganska låga vid tidpunkten. Även sociala påtryckningar från vänner, arbetskamrater och partibröder nämns som troliga motiv.²³

Förutom att tala om bevekelsegrunder för de frivilliga målar författarna även upp ett psykologiskt porträtt på hur den typiska frivilliga dansken kunde vara.²⁴ Porträttet visar att han var uppväxt på landet, men att han som ung flyttade vidare till en stad. Genom arbetskamrater kom han i kontakt med nazismen, som han mer och mer intresserade sig för. 1940 var hans ekonomiska situation så dålig att han åkte till Tyskland för arbete. Ett år senare for han tillbaka till Danmark för att mellan juli – oktober anmäla sitt intresse för att ta värvning i Waffen-SS.²⁵

Fortsättningsvis går studien in på all bakgrund till Waffen-SS, Frikorps Danmark²⁶, divisionerna, strider som danskar deltog i, danskarnas medverkan i Förintelsen samt efterspelet. Boken är väl detaljerad och kommer att vara väldigt viktig för både den historiska bakgrunden, hypoteserna samt undersökningen i uppsatsen.

¹⁹ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 39

²⁰ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 39

²¹ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 38-39

²² Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 34-36

²³ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 38-39

²⁴ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 51-52

²⁵ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 51-52

²⁶ Frikorps Danmark var ett danskt krigsförband, anslutet till Waffen-SS och som stred mot Sovjetunionen Källa: Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 126-127

Militärhistorikern Chris Bishop har skrivit två stycken böcker som berör området. *Hitlers utländska divisioner: utländska frivilliga i Waffen-SS 1940-1945* samt *Waffen-SS divisioner 1939-1945*. Båda undersökningarna går in på de olika divisionerna som Waffen-SS bestod av.

I "*Hitlers utländska divisioner*" läggs fokus precis som namnet antyder på de utländska soldaterna och de divisioner de ingick i. Undersökningen tar upp mycket fakta kring både division Wiking samt Nordland.²⁷ Det läggs även en hel del fokus på soldaterna och deras ursprung. Bishop nämner vissa anledningar till att man frivilligt tog värvning i Waffen-SS. Bland annat nämns ideologiska och ekonomiska motiv.²⁸ Han talar även om äventyrlust bland de unga männen som en faktor.²⁹ Motiven behandlar främst män från Danmark och Norge. De svenska frivilliga har i boken fått en egen spalt, men där nämns inga grunder för deras deltagande - endast fakta kring hur många svenskar som deltog samt lite om Sveriges "strikt" neutralitet under kriget.³⁰

I *Waffen-SS divisioner 1939-1945* berör Bishop hela Waffen-SS som organisation. Alla divisioner tas upp, inte endast de utländska.³¹ Boken har även mycket fokus på de olika funktionerna i divisionerna samt skillnader i utrustning såsom vapen och fordon. Som bevekelsegrunder bland de frivilliga nämner han bland annat ilska/rädsla mot den egna regeringens hjälplöshet vid den tyska invasionen som ett troligt motiv till att ta värvning.³² Studien kommer att fungera som en komplettering till *Hitlers utländska divisioner* i min undersökning.

James Pontolillo har i sin studie *Murderous Elite - The Waffen-SS and its complete record of war crimes* i detalj tagit upp de krigsförbrytelser som Waffen-SS bevisligen varit skyldiga till. Pontolillo går väldigt djupgående in på många av de hemskheter som elitgruppen utförde. Förbrytelserna är listade i alfabetisk ordning vilket gör att man får en sorts uppslagskänsla av boken. Genom att slå upp Wiking och Nordland kan man väldigt lätt få en uppfattning om vad

²⁷ Bishop, Chris. *Hitlers utländska divisioner: utländska frivilliga i Waffen-SS 1940-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2007, s. 7-23

²⁸ Bishop, 2007, s. 47-54

²⁹ Bishop, 2007, s. 47-49

³⁰ Bishop, 2007, s. 64

³¹ Bishop, Chris. *Waffen-SS divisioner 1939-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2008

³² Bishop, 2008, s. 71-72

för krigsförbrytelser divisionerna varit skyldiga till.³³ Pontatillo skriver även på ett sätt som gör att man lätt kan sätta in händelserna i sin historiska kontext.

Historikern Helene Lööw har i boken: *Nazismen i Sverige 1924-1979 : pionjäreorna, partierna, propagandan* - studerat den svenska nazismen, från uppgång till nedgång.³⁴

Studien tar bland annat upp hur diverse svenska nazistpartier från början influerades av olika antisemitiska organisationer som bildades under 1800-talet.³⁵ Hon fortsätter med fakta om hur de största svenska nazistpartierna startades samt etableringen av dem.³⁶ Mycket fokus i undersökningen läggs på en ständig konflikt som utspelade sig mellan de två största svenska nazistpartierna: Svenska Nationalsocialistiska Partiet samt Svensk Socialistisk Samling.³⁷ Efter en brytning mellan de båda partiledarna Furugård och Lindholm, som berodde på både ideologiska och personliga motsättningar, startades de båda partierna som skulle bli ledande inom den svenska nazismen.³⁸ Lööw undersöker även anledningar till hur den svenska nazismen kunde överleva Nazitysklands sammanbrott³⁹, samt dess sena nedgång.

Den delen av studien som kommer att vara viktigast för undersökningen handlar dock om propaganda. Lööw går djupt in på både den tyska nazistpropagandan, men framförallt på de svenska partiernas försök till att använda liknande metoder för att uppnå samma resultat.⁴⁰ Hon nämner bland annat att den välutvecklade propagandapparaten var de tyska nationalsocialisternas främsta vapen i den politiska kampen, och att den spelade en central roll både under kamptiden⁴¹ samt efter maktövertagandet.⁴² Propagandaapparaten kunde fungera både som ett rekryteringsinstrument och som en mobiliseringsfaktor för den egna gruppen.⁴³ För att förtydliga detta skulle man kunna säga att propagandan hjälpte partiet att, innan maktövertagandet, få sympatier och röster för att sedan, efter maktövertagandet, behålla sympatierna samt minska gapet mellan regering och medborgare. Propagandan var alltså ett

³³ Pontatillo, James. *Murderous Elite – The Waffen-SS and its complete record of war crimes*, Stockholm: Leandoer & Ekholm, 2009, s. 56 och 108

³⁴ Notera att jag med nedgång inte på något sätt menar att nazismen inte lever kvar i dagens Sverige, utan endast syftar till dess minskade styrka

³⁵ Lööw, 2004, s. 13

³⁶ Lööw, 2004, s. 15-19

³⁷ Lööw, 2004, s. 16-17

³⁸ Lööw, 2004, s. 16-17

³⁹ Lööw, 2004, s. 121-122

⁴⁰ Lööw, 2004, s. 209-241

⁴¹ Tiden innan nazisterna hade makten brukar kallas för kamptiden

⁴² Lööw, 2004, s. 209

⁴³ Lööw, 2004, s. 209

av de viktigaste instrumenten i skapandet av den nationalsocialistiska staten.⁴⁴ Löow fortsätter sitt resonemang med att diskutera hur de svenska partierna försökte anamma detta, tillsynes, mäktiga vapen samt diverse olika former som propagandan kunde ta – exempelvis offentliga möten, kampsånger, gatupropaganda, tidningar med mera.⁴⁵

Ett stort problem när man söker efter litteratur inom ämnet Waffen-SS är att antalet historiker som forskar kring området är starkt begränsat. De flesta studierna kring Waffen-SS är gjorda av journalister och även hobbyforskare. Det är viktigt att nämna att jag har, på grund av denna begränsning, tvingats till att använda ett par verk som skrivit av just journalister. Nämnvärt är att urvalsprocessen kring dessa verk har varit mycket hård. Ämnet attraherar bland annat en hel del förintelseförnekare, framförallt från USA, därför har det krävts att jag varit väldigt noggrann i mitt val av litteratur.

Hypoteser

Utifrån min tidigare forskning har jag skapat hypoteser som jag senare kommer att applicera på mina källor. Hypoteserna behandlar varför frivilliga, unga män från främst Norge och Danmark valde att söka sig till Waffen-SS, detta för att den tidigare forskningen sällan talar om de svenska frivilligas bevekelsegrunder. Genom att applicera hypoteserna på mina källor hoppas jag antingen att vidhålla eller avfärda dem.

Hypoteserna för uppsatsen är:

- Hat, ilska och rädsla för Sovjet efter deras tillsynes provocerade anfall av Finland i vad som blev det Finska vinterkriget
- Ideologiska anledningar
- Andra länders hjälplöshet
- Unga män som sökte spänning i livet

⁴⁴ Löow, 2004, s. 209

⁴⁵ Löow, 2004, s. 209-241

Metod

För att kunna genomföra min undersökning kommer jag att utföra en kvalitativ textanalys på *Den Svenske folksocialisten*, med fokus på vittnesskildringar skrivna av svenska frivilliga soldater i Waffen-SS. Textanalysering är en empirisk vetenskaplig metod som används för att dra slutsatser om innehållet i olika slag av kommunikation, till exempel intervjuer, observationsprotokoll eller som i detta fall: tidningsartiklar.⁴⁶ Den kvalitativa textanalysering jag kommer att använda mig av bygger på det hermeneutiska perspektivet där förståelse för meningar i språk och existens är väsentligt.⁴⁷ Den hermeneutiska textanalyseringen innebär, enligt Dahlgren och Florén, att historikern försöker förstå språket i en text, textens syfte, dess upphovsman eller situationen den tillkommit i. Ett viktigt inslag i denna metod är alltså att forskaren försöker leva sig in i textförfattarens inre, identifierar sig med honom eller henne och försöker återge den process som lett fram till den aktuella texten.⁴⁸ För att förståelse skall kunna uppnås krävs det att man sätter sig in i den studerande periodens kultur, tankesätt samt sociala och politiska miljö. Syftet i metoden är alltså inte att faställa tillförlitlighet, utan att tolka dokumentet.⁴⁹

I min undersökning kommer jag att, i enlighet med den kvalitativa metoden som presenterats ovan, att granska vittnesskildringarna för att se hur författarna har valt att lägga upp sina artiklar. Vad de har valt att skriva om och även vilket syfte författarna kunde ha haft med sin text är väsentligt för att besvara frågorna. Om författaren valt att exempelvis väva in många ideologiska åsikter i sin text kan jag utefter det dra slutsatser att han förespråkade den nazistiska läran, alltså kunde ideologin ha spelat en stor roll i att författaren tagit värvning i Waffen-SS. Finns det belegg för detta i ett flertal av texterna kan jag sedan dra slutsatser.

För att ge läsaren en bättre inblick i mina källor, och för att lättare kunna förstå de resonemang jag för, kommer jag att ta ut en hel del citat och utdrag ur vittnesskildringarna. Citaten kommer att variera i längd, beroende på vad jag anser vara relevant för undersökningen. Ibland kräver citaten en lite längre kontext för att lättare kunna upptas. Jag

⁴⁶ Textanalys. <http://www.ne.se/textanalys>, Nationalencyklopedin

⁴⁷ Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. *Fråga det förflutna: en introduktion till den moderna historieforskningen*, Lund: Studentlitteratur AB, 1996, s. 192

⁴⁸ Dahlgren & Florén, 1996, s. 193

⁴⁹ Dahlgren & Florén, 1996, s. 193-194

kommer även att förklara varför utdragen är relevanta och diskutera hur jag kommit fram till de slutsatser jag drar, med hjälp av utdragen. Citat är enligt mig ett väldigt viktigt verktyg vid textanalysering och kommer därför att användas regelbundet.

Teoretiskt perspektiv

I min uppsats hade jag tänkt använda mig av teorier på en rad olika sätt. De hypoteser som jag tidigare skapade kommer att ligga till grund i uppsatsen och fungera som ett teoretiskt ramverk som jag kommer följa för att, med dem som hjälp, besvara frågorna.

Även ett etniskt perspektiv, som bygger på etniska stereotyper under andra världskriget kommer att anammas i uppsatsen. Etnicitet är, enligt Tallgren, ett slag av interaktion mellan individer i kulturella grupper som verkar inom gemensamma sociala kontexter.⁵⁰ Han fortsätter sitt resonemang med att förklara etnisk identitet som en social identitet vilket karakteriseras av ett fiktivt släktskap mellan människor utifrån ras, ursprung, klass och religion.⁵¹ För att underhålla denna etniska identitet krävs det att man har andra etniska grupper att definiera sig gentemot.⁵² Nästan lika viktigt är det att ha etniska fränder att umgås med, eftersom identiteter inte skapas i ett vacuum.⁵³

För att etnicitetsbegreppet skall kunna existera krävs det alltså minst två grupper. På grund av detta växer begreppet ”vi och dem” fram. Finns det inget att jämföra sig med finns det inte heller några etniciteter, menar Hylland Eriksen.⁵⁴ Han fortsätter sitt resonemang med: om två eller flera grupper ser sig som kulturellt olika samt blir medvetna om varandras existens skapas medvetande om ”de andra”.⁵⁵ Uppdelningen mellan ”vi och dem” sker oftast mellan majoritet respektive minoritets-grupper.⁵⁶ Etnicitet, språk, nationalitet och religion kan vara faktorer som skapar motsättningar mellan grupperna.⁵⁷ I extrema fall av etnisk rensning har

⁵⁰ Tallgren, Henrik. *Svensk-amerikaner i Kalifornien: En studie av lågaktiv etnicitet*, Göteborg: Socialantropologiska institutionen, 2000, s. 14-16

⁵¹ Tallgren, 2000, s. 14

⁵² Tallgren, 2000, s. 14

⁵³ Tallgren, 2000, s. 14

⁵⁴ Hylland Eriksen, Thomas. *Etnicitet och nationalism*, Nora: Nya Doxa, 2000, s. 28

⁵⁵ Hylland Eriksen, 2000, s. 28

⁵⁶ Roth, Hans-Ingvar. *Mångkulturalismens utmaningar*, Lund: Studentlitteratur AB, 2005, s. 10-11

⁵⁷ Roth, 2005, s. 10-11

majoritetsbefolkningen definierat minoritetsgruppen, inringat samt exkluderat dem från samhället och slutligen har utrotning skett, ett exempel på detta är Förintelsen.⁵⁸

Enligt Zarkov, som forskat kring media, etnicitet och kön i de jugoslaviska krigen, bygger etnicitet i krig på hur media, eller i mitt fall propaganda samt vittnesskildringar, målade upp etniska grupper utifrån stereotyper.⁵⁹ Under andra världskriget var det framförallt ras, nationalitet, och religion som definierade etnicitet. Stereotyper kan förklaras med människors mentala föreställning om hur någon eller någonting är.⁶⁰ Stereotyper kan existera i både positiv och negativ form. De positiva stereotyperna riktas oftast till den egna gruppen ("vi") medan de negativa riktas mot "dem".⁶¹ I vittnesskildringarna var det exempelvis vanligt att tala nedsättande om motståndarna medan den egna gruppen målades upp som "renrasiga hjältar".

För att förtydliga hur jag kommer att använda mig av det etniska perspektivet i min uppsats kommer jag här att exemplifiera det. Helene Lööw talar, i studien *Nazismen i Sverige*, om att propagandan under andra världskriget ofta målade upp motståndare av nazismen (judar, kommunister, socialister med mera) i stereotypiska fack baserade på etnicitet.⁶² Genom att söka efter dessa stereotyper hoppas jag kunna redogöra för om vittnesskildringarna fungerade i propagerande syfte. Perspektivet kommer även att användas som hjälpmedel för att besvara huvudfrågan (varför svenska soldater sökte sig till Waffen-SS). I exempelvis hypotesen som berör ideologi kommer sökandet av etniska stereotypiseringar av judar och sovjetmedborgare att fungera som ett hjälpmedel till att avgöra om författarnas ideologiska ståndpunkter.

Stereotypiseringen av de etniska grupperna kommer alltså att fungera som ett hjälpmedel till att besvara mina frågor, då både vittnesskildringarna och propagandan till stor del består av etniska stereotypiseringar.

Jag kommer även att använda det teoretiska perspektivet som ett sätt att avgränsa uppsatsen. *Den Svenske folksocialisten* publicerade artiklar som även var skrivna av soldater från andra

⁵⁸ Roth, 2005, s. 10-11

⁵⁹ Zarkov, Dubravka. *The body of war: media, ethnicity, and gender in the break-up of Yugoslavia*, Durham: Duke University Press, 2007, s. 3-8

⁶⁰ Hinton, Perry R. *Stereotyper, kognition och kultur*, Lund: Studentlitteratur AB, 2003, s. 90-91

⁶¹ Hinton, 2003, s. 90-91

⁶² Lööw, 2004, s. 209-210

länder än Sverige, exempelvis Finland. Genom att applicera ett etniskt perspektiv på uppsatsen kan jag avgränsa mig till att endast beröra de svenska frivilliga soldaterna. Avgränsningen är viktig för att inte få ett missvisande resultat, eftersom uppsatsen behandlar just de svenska frivilliga och inte soldater från andra länder.

Historisk bakgrund

SA och SS

SA (*Sturmabteilung*, fritt översatt till stormavdelning) fungerade som NSDAPs egna paramilitära⁶³ kampförbund under partiets etablering och maktövertagande.⁶⁴ Avdelningen hade en central roll under Hitlers väg till makten, men de såkallade brunskjortorna blev svårare och svårare att kontrollera ju större avdelningen blev.⁶⁵ Högt uppsatta nazister, med Adolf Hitler i spetsen, fruktade att Ernst Röhm, ledare för SA, skulle använda sina trupper till att själv gripa makten i Tyskland.⁶⁶

SS eller *Schützstaffel* (fritt översatt till skyddsgrupp eller skyddskår) uppkom som en sorts motpol till de alltmer oberäkliga SA.⁶⁷ SS var till en början en underavdelning inom SA och skulle fungera som en sorts polisstyrka inom partiet.⁶⁸

Den 30 juni 1934 beordrades det alltmer etablerade SS till att eliminera männen bakom SA.aktionen kallas för "de långa knivarnas natt".⁶⁹ De flesta av de högst uppsatta SA-männen mördades kallblodigt av sina partikamrater. Ernst Röhm blev tillfångatagen och erbjuden att själv avsluta sitt liv, något han tackade nej till för att senare bli avrättad.⁷⁰ SS växte nu till att innefatta hela rikets säkerhet och blev en maktfaktor att räkna med. Heinrich Himmler, chef för *Schützstaffeln*, hade dock ännu större planer för sina styrkor.

⁶³ Paramilitär är beväpnade, stridande grupper som inte är en del av den militära organisationen. Källa: Paramilitär. <http://www.ne.se/paramilitär>, Nationalencyklopedin

⁶⁴ Mann, Chris. *SS-division Totenkopf: historien om dödskallevisionen 1939-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2007, s. 13-18

⁶⁵ Mann, 2007, s. 15-20

⁶⁶ Mann, 2007, s. 15-20

⁶⁷ Trigg, 2012, s. 25

⁶⁸ Trigg, 2012, s. 25

⁶⁹ Trigg, 2012, s. 30

⁷⁰ Mann, 2007, s. 22

Waffen-SS

Waffen-SS växte fram som en väpnad del av SS (Waffen betyder, fritt översatt, väpnad/beväpnad). Waffen-SS utvecklades till en välutbildad, stridande, fruktad elitgrupp som slutligen blev en egen del i det tyska krigsmaskineriet. Till en början spelade styrkan en liten, men viktig roll under Tysklands fälttåg över Europa. Ju längre kriget fortgick, desto viktigare blev dock elitgruppen.⁷¹

För att ta värvning i den väpnade delen av SS krävdes det, till en början⁷², att man hade de renrasiga attributen som rasdoktrinen krävde. Man var tvungen att vara lång, vältränad och arisk till utseendet. Man skulle även genomgå en krävande utbildning som verkligen skiljde de veka från de starka. Endast de bästa kunde ta värvning i Waffen-SS, därför blev det även en fruktad elitgrupp.⁷³

Rekryteringar av utländska soldater

Efter att ha besegrat Frankrike 1940 inleddes ett aktivt program av SS för att rekrytera lämpliga "nordiska" eller "germanska" frivilliga från norra och västra Europa till ett antal legioner av Waffen-SS. Detta krävdes för att kunna expandera styrkorna, då alldeles för få inhemska män ansökte till elitdivisionerna. Himmler ville vara en maktfaktor att räkna med, därför krävdes det att styrkorna snabbt expanderade.⁷⁴

När fälttågen mot Sovjet 1941, den så kallade "operation Barbarossa", inleddes intensifierades ansträngningarna att värva utländska soldater. Frivilliga uppmanades nu att delta i kriget mot bolsjevismen.

⁷¹ Bishop, 2007, s. 8-10. Eftersom hela stycket är baserat på text från dessa sidor har jag valt att sätta fotnoten i slutet av stycket, istället för vid varje punkt, detta för att slippa en alldeles för rörig text. Detta kommer fortsätta även i de andra fotnoterna sålänge inte olika sidor eller författare har använts.

⁷² Ju längre kriget fortgick, desto lägre blev kraven för att ta värvning

⁷³ Bishop, 2007, s. 8-10

⁷⁴ Bishop, 2007, s. 11-12

Till en början var det, precis som för de tyska männen som ville rekryteras, SS hårda rasdoktrin som avgjorde vilka som kunde ta värving. Män från de nordiska länderna: Norge, Danmark, Sverige och Finland fanns det inga problem för, sålänge man var tillräckligt lång och atletisk. Även flamländare ansågs vara tillräckligt "ariska" nog för Waffen-SS. Män från Frankrike, Spanien och såkallade valloner (belgare som talade franska) ansågs inte renariga nog för elitförbandet. För att dessa män skulle kunna delta i kriget mot bolsjevismen krävdes det att de tog värving i frivilliga legionerna inom den tyska armén (Wehrmacht) - vilket många gjorde.⁷⁵

Ju längre kriget fortgick desto lägre blev SS krav på renrasighet, då det blev ont om manskap tvingades man att sänka sin standard.⁷⁶ Fättåget i Sovjetunionen var den huvudsakliga drivkraften bakom rekryteringen av utländska frivilliga, det såkallade krigståget mot kommunismen lockade många idealister på högerkanten.⁷⁷ 1940 hade Waffen-SS vuxit från att bestå av ca 9000 man till att då bestå av 150000. Stora delar av dessa män var frivilliga, utländska soldater.⁷⁸

SSS

Norge hade Vidkun Quisling och Danmark hade Fritz Clausen som pådrivare för rekrytering av inhemska frivilliga till Waffen-SS.⁷⁹ I Sverige hette mannen Sven-Olov Lindholm.⁸⁰ Lindholm var en lång, blond föredetta sergent inom armén.⁸¹ Efter sin karriär inom armén grundade Lindholm det nationalsocialistiska partiet Svensk Socialistisk Samling (SSS).⁸² Partiet fungerade inofficiellt som ett organ att rekrytera svenska frivilliga till Waffen-SS.⁸³ Med dess 5000 medlemmar var SSS Sveriges största nationalsocialistiska parti.⁸⁴

⁷⁵ Bishop, 2007, s. 11-12

⁷⁶ Bishop, 2007, s. 11-12

⁷⁷ Bishop, 2007, s. 11-12

⁷⁸ Butler, Rupert. *SS-division Wiking: historien om den femte SS-divisionen 1941-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2007, s. 8

⁷⁹ Trigg, 2012, s. 39 samt Bundgård Christensen & Poulsen, samt Smith. 1998, s. 42-45

⁸⁰ Hübinette, 2002, s. 67

⁸¹ Trigg, 2012 s. 39

⁸² Hübinette, 2002 s. 67

⁸³ Trigg, 2012, s. 39

⁸⁴ Hübinette, 2002, s. 67

Inom SSS kallades de mest hårnackade nazisterna för "Sveaborgsmännen". De fungerade som en slags kärna inom partiet.⁸⁵ En del av författarna till vittnesskildringarna kallades för "Sveaborgsmän" av *Den Svenske folksocialisten*.

Frivilliga svenskar i Finland och i Waffen-SS

Under det finska vinterkriget skickades en frivilligkår till att bistå Finland i kriget mot Sovjet.⁸⁶ Till kåren anmälde sig 12705 man, varav 8260 av dessa antogs. Utöver detta fanns det ytterligare omkring 500 svenskar som stred för Finlands frihet.⁸⁷ Finland rekryterade även omkring 800 man till att strida för dem under fortsättningskriget mot Sovjet som började med operation Barbarossa 1941.⁸⁸ De svenskar som frivilligt stred för Finland bör inte blandas ihop med de som krigade för Waffen-SS, för trots att de hade en gemensam fiende i Sovjet så stred de under två helt olika regimer. Finland stod alltså inte under tyskt befäl utan stred självständigt, med Tyskland som bundsförvanter, i kriget mot Sovjetunionen.⁸⁹

Efter invasionen av Sovjetunionen inleddes ett hemligt rekryteringsprogram via den tyska ambassaden i Stockholm för att rekrytera frivilliga svenskar till Waffen-SS. Eventuella frivilliga skulle skickas till Tyskland via Norge.⁹⁰ Cirka 300 svenskar beräknas frivilligt ha tagit värvning i Waffen-SS. I det tredje kompaniet i Nordlands pansarbataljon var det så stor andel svenskar att den fjärde plutonen fick namnet "Schwedenzug". Denna pluton blev i princip utplånad vid striderna om Berlin.⁹¹

⁸⁵ Schön, 2004, s. 28

⁸⁶ Claëson, Stig & Löwgren, Stig & Nordlöf, Gunnar samt Silfverstolpe, Mascoll. *Svenska frivilliga i Finland 1939-1944*, Stockholm: Militärhistoriskt förl, 1989, s. 51-55

⁸⁷ Claëson & Löwgren & Nordlöf samt Silfverstolpe, 1989, s. 61

⁸⁸ Claëson & Löwgren & Nordlöf samt Silfverstolpe, 1989, s. 250-253 samt 276

⁸⁹ Claëson & Löwgren & Nordlöf samt Silfverstolpe, 1989, s. 250-253

⁹⁰ Bishop, 2007, s. 64

⁹¹ Bishop, 2007, s. 64

Divisionerna

De divisioner som mitt fokus främst kommer att ligga på är division Wiking och Nordland, då det var i dessa flest svenskar stred.⁹²

5. SS-Panzer-Division Wiking

Division Wiking grundades på grund av brist på personal hos Waffen-SS. Därför beslöt man att grunda en division bestående av frivilliga från främst de tyskockuperade länderna.⁹³

Wiking deltog under operation Barbarossa, och stred uteslutande på östfronten.⁹⁴ I början av operation Barbarossa fanns endast en svensk i divisionen, antalet svenskar växte dock ganska snabbt.⁹⁵ Förutom operation Barbarossa 1941 var Wiking delaktiga i offensiven mot Kaukasus 1942, operation Zitadelle vid Kursk 1943, inringningen vid Tjerkassy och strider i Ungern.⁹⁶

11. SS Freiwilligen-Panzer Grenadier-Division Nordland

Division Nordland var den avdelning i Waffen-SS som bestod av flest svenskar. Divisionen bildades i juli 1943 och kombinerade de tillgängliga ”germanska” frivilliga i en ny multinationell division med Wiking som förebild. De skandinaviska länderna var väldigt högt representerade i divisionen. Division Nordland deltog i kriget mot Sovjet, med slutstriden om Berlin som största slag, där de var en av de sista divisionerna som fanatiskt stred för det Tredje rikets överlevnad. Divisionen utplånades i princip under slutstriderna.⁹⁷

⁹² Bishop, 2007, s. 64

⁹³ Butler, 2007, s. 7

⁹⁴ Bishop, 2007, s. 15-16

⁹⁵ Butler, 2007, s. 19

⁹⁶ Bundgård Christensen, & Poulsen, samt Smith. 1998, s. 82-83

⁹⁷ Bishop, 2008, s. 120-125

Undersökning

Rysshatet

Jonathan Trigg hävdar i sin bok: ”*Hitler's Vikings*” att en av orsakerna till att nordiska män frivilligt sökte sig till Waffen-SS var hat och ilska mot Sovjets invasion av Finland 1939.⁹⁸ Kriget berörde många människor från norden, inte minst i Sverige⁹⁹, och det djupt rotade rysshatet väcktes återigen till liv efter år i dvala. En hel del svenskar deltog som frivilliga i det finska vinterkriget, men det var fortfarande många som hjälplöst såg på.¹⁰⁰ En stormakt som synligen oprovocerat anfallit ett mindre grannland borde både ha frambringat rädsla och ilska hos många svenskar. Rysshatet och även en rädsla mot det kommunistiska styret syns tydligt i mina källor. Ett sätt att visa sin motvilja kontra antagonisterna var att använda sig av smutskastning och glåpor. Isället för att i ögonvittnesskildringarna kalla sina fiender för ryssar eller sovjeter var ord som Ivan/Iwan, bolsjevismsvinen och kommunisttattarna frekventa.

Här är det just nu lugnt och skönt, bortsett från den morgonandakt som Ivan ibland firar med Stalinorgeln, en riktig helvetesmaskin som spottar fram granater på löpande band.¹⁰¹

Nu skulle jag få för min söndagsjakt på kringstrykande bolsjisar i snårskogen¹⁰²

De två citaten ovan visar tydligt den sorts smutskastning som var vanligt förekommande i vittnesskildringarna. Ett annat populärt tillvägagångssätt var att måla upp motståndarna som vidriga varelser. Utseendemässigt var de oftast korta och fula med platta ansikten och stora näsor. De talade ett barbariskt språk som bestod av grymtanden och de utsöndrade en odör som kunde döda bättre än det bästa av vapen.

⁹⁸ Trigg, 2012, s. 40-49 51-55

⁹⁹ Trigg, 2012, s. 42-43

¹⁰⁰ Claëson & Löwgren & Nordlöf samt Silfverstolpe, 1989, s. 61

¹⁰¹ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 13 februari 1943. Årgång 11. Sida 5 - "Brev från östfronten", författare okänd

¹⁰² *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 10 juli 1943. Årgång 11. Sida 7 – "Frontbrev från Waffen-SS", "Röde Orm"

Ungefär fyrtio meter från vår främsta utpost ligger Iwan, och det avståndet är inte större än att vi kan känna den vedervärdiga rysslukten.¹⁰³

Sovjeternas "feghet" var även ett ämne som gärna togs upp i vittnesskildringarna.

Då och då såg man ett par råttbruna individer stryka omkring i buskarna, men de verkade rätt så förskrämda och visste tydligen inte vart de skulle ta vägen.¹⁰⁴

De grät och hade sig, men det var inte så farligt, ty vi vet ju, att ryssen aldrig är så glad och lycklig som när han får lipa en skvätt.¹⁰⁵

Vi gör nog ett ganska spöklikt intryck i den här klädsen och det är inte att undra på att ryssen, som ju är mörkrädd, sedan någon tid drar sig för att skicka ut nattliga patruller.¹⁰⁶

De sovjetiska soldaterna målades alltså upp efter tydliga etniska stereotyper baserade på lukt, fulhet, barbari och feghet. Man kan även tyda en stark "vi mot dem" känsla i vittnesskildringarna. Ett exempel på det är:

Till skillnad från vår reträtt, som har varit finfint ledd, flydde boljevistsvinen hals över huvud och skänkte oss all tung material gratis...¹⁰⁷

Hatet och motviljan visavi soldaterna speglade inte bara på att de var motståndare till SS-männen, utan även en del av ideologin som man hatade. Den eländiga, fega och svaga soldaten återspeglade på hemlandets (Sovjets) bedrövliga tillstånd. Som svensk soldat i Waffen-SS ville man till varje pris förhindra att kommunismen skulle spridas till Sverige.

¹⁰³ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 15 maj 1943. Årgång 11. Sida 3 – "Rapport från Kuban-avsnittet", "Viking"

¹⁰⁴ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 10 juli 1943. Årgång 11. Sida 7 – "Frontbrev från Waffen-SS", "Röde Orm"

¹⁰⁵ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 17 juli 1943. Årgång 11 Sida 5 – "Nytt frontbrev från Waffen-SS", "Röde Orm"

¹⁰⁶ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 13 februari 1943. Årgång 11 Sida 5 – "Brev från Östfronten", författare okänd

¹⁰⁷ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 27 mars 1943. Årgång 11. Sida 3 – "Brev från tysk-ryska fronten", författare okänd

Ideologi

Ideologiska bevekelsegrunder till att ta värvning i Waffen-SS syns väldigt frekvent som motiv i den tidigare forskningen. Jonathan Trigg, Chris Bishop samt Bundgård Christensen, Niels Bo Poulsen och Peter Scharff är alla inne på samma spår. De nämner att ideologin var väldigt stark hos många av de frivilliga och att det troligen var en viktig orsak till att man tog värvning.¹⁰⁸

Ur rysshätet föddes de ideologier som senare kunde bli bevekelsegrund till att ta värvning. För att skilja på rysshätet och ideologi skulle man kunna säga att rysshätet byggde på rädsla för att bli angripna av sovjeterna samt ilska mot deras angrepp av Finland. De ideologiska bevekelsegrunderna byggde mer på avsky gentemot kommunismen som ideologi och vad soldaterna utefter det åstakommit. En majoritet av de svenskar som frivilligt stred i Waffen-SS var mycket riktigt medlemmar i det svenska nationalsocialistiska partiet kallat SSS.¹⁰⁹ Därför ser jag ideologin som en stark orsak till att man valde att ta värvning, något som även speglas i de publicerade vittnesskildringarna.

Jag tänkte framförallt gå in på tre stycken artiklar, som fokuserade på olika skeenden men där de ideologiska tankarna framträdde extra tydligt: "*Påsk i Ukraina*", "*Frontbrev från Waffen-SS (2 oktober 1943)*" samt "*Frontbrev från Waffen-SS (6 november 1943)*". I texterna framgår det tydligt vart man stod ideologiskt. Det fanns inte bara en avsky mot kommunister och judar, utan även en besvikelse på Sveriges avhållsamhet - vilken kan visa på varför man valt att själv delta i kriget som frivillig.

¹⁰⁸ Trigg, 2012, s. 51-55 Bishop, 2007, s. 47-49 51-54 Bundgård Christensen, & Poulsen, samt Smith. 1998, s. 39

¹⁰⁹ Trigg, 2012, s. 39

Påsk i Ukraina

I artikeln "*Påsk i Ukraina*" berättade en frivillig svensk SS-soldat hur han, i påsketid, besökte en kyrka i Ukraina där han möttes av de stackars civila som tvingats utstå kommunismens fasor.

Kyrkan ligger liksom genom ett under oskadd bland fönsterlösa ruiner och nedrasade murar. Vaxljusen fladdra framför altaret, guldets glänser matt från gamla ikoner och från billiga blomsterprydnader av metallpapper, och på golvet ligger menigheten - kvinnor mest - på knä och kör korstecknet med stela och ovana fingrar. Vilken lidandets väg ha ej dessa människor måst vandra under bolshevist regimen med dess judiska kommissariat, dess GPU-fängelser¹¹⁰ och blodsdömmen, när detta för dem kan verka som en lättad!¹¹¹

Soldaten hävdade alltså att kommunismen var så grym att kriget blivit en lättad för civilbefolkningen, då de äntligen slapp den fasansfulla vardagen som ideologin framtvängde.

Artikeln fortsätter:

Detta tillstånd med bombangrepp varje dag och natt, med brinnande hus och skövlad egendom, med militära beslag och rekvisitioner av arbetskraft för istandsättande av gator och byggnader. "Kristos vaskres"¹¹² - så hälsa de varandra, ansiktena lysa upp och hoppet om en ljusare framtid präglar ansiktsuttrycken. De valde väl icke frivilligt denna lidandets väg liksom hjälten i Tolstoys "Uppståndelsen", men genom sitt hjälplösa anammande av orättvisor och förtryck och genom detta underliga drag i den slaviska folkkaraktären, som rent av finner en njutning i ett martyrium, underlättade det upprätthållandet av den röda regimen.¹¹³

Vitnnesskildringen kring påsken i Ukraina förstärker med vad de frivilliga fått se kring den kommunistiska grymheten.

¹¹⁰ GPU var Sovjetunionens säkerhetspolis, som 1934 inkorporerades i NKVD. Föregångare till KGB. Källa: Edele, Mark. *Stalinist society 1928-1953*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 19 samt 44-45

¹¹¹ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 5 juni 1943. Årgång 11. Sida 7 – "Påsk i Ukraina", författare okänd

¹¹² Tidningen översatte denna mening till: Kristus är uppstånden (*Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 5 juni 1943. Årgång 11. Sida 7 – "Påsk i Ukraina", författare okänd)

¹¹³ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 5 juni 1943. Årgång 11. Sida 7 – "Påsk i Ukraina", författare okänd

Även vi germanska frivilliga ha fått se utslag av densamma. I en skog här i närheten grävde man nyligen upp 136 lik efter tyska frontpermittenter, vilkas tåg överraskades vid en station under en plötslig rysk framstöt. De 136 voro utan vapen och tillfångatogs utan blodsutgjutelse. Vid utrymmandet av ett sjukhus här i vintras under återtågen stannade två sjuksystrar kvar hos de svårast sårade, som ej kunde förflyttas. Vad som skedde med dessa arma människor kan ej skildras i tryck. Ett må dock vara sagt: Vad som här skedde var icke uttryck för ukrainsk eller ens rysk mentalitet, utan det måste vara ett utslag av judisk-asiatisk sadism. Den part som använder sig av dylika metoder och räknar sådant avskum som sina allierade måste för mänsklighetens framtids skull skoningslöst slås ned. Det hjälper ej om så hundra anglikanska ärkebiskopar lierar sig med dem och läser förbönder för dem i sina kyrkor, de kunna aldrig moraliskt rentvås, och deras gärningar döma ej blott dem utan alla som aktivt eller passivt taga deras parti. Det har väl aldrig stått så klart för oss germanska frivilliga från Belgien, Holland, Danmark, Norge, Finland och Sverige som nu, att den väg vi valt att vandra är den enda riktiga ¹¹⁴

Författaren till denna osignerade text forsatte alltså sitt resonemang med att ta upp ett skräckexempel på kommunismens terror och på vad han kallade för ”judisk-asiatisk sadism”. Det framgår alltså väldigt tydligt vart författaren stod, politiskt, i artikeln. Det var inte de sovjetiska soldaternas fel och det var inte heller civilbefolkningens fel, även om de, enligt författaren, var en del av den slaviska folkkaraktären som "njuder av martyrskap" utan det var den hemska ideologin som låg bakom all den ondska som Waffen-SS soldaterna tvingats utstå. Kriget skulle inte ha existerat om det inte var för judarna och kommunisterna. Författaren verkar ha varit övertygad om att soldaterna i Waffen-SS var hjältar, som skulle rädda civilbefolkningen och resten av världen från den röda faran och barbarin som följde med dess existens. Detta är återigen ett exempel på ”vi mot dem”-tänket som så genomgående florerar i källorna.

Frontbrev från Waffen-SS (6 Nov 1943)

I "*Frontbrev från Waffen-SS*" skrev signaturen SA om en kollega vid namn Lennart Nisseby som stupat i kriget:

Men när det gäller en svensk, och en god svensk! Vi äro så få, därför är det bittert när någon faller, och det är bittert därför att vi kämpar därute utan ett hemlands uppmundrande stöd, och vi faller glömda av nuet, ty vi strider) för en framtid som

¹¹⁴ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 5 juni 1943. Årgång 11. Sida 7 – ”Påsk i Ukraina”, författare okänd

vårt folk förneka. Vi beklaga icke dem som gav sitt liv, vi hylla dem som förde sin trohet intill döden, trohet mot vår idé och vårt folks framtid.¹¹⁵

Citatet ovan tyder på att SA var besviken gentemot den egna regeringen i Sverige och dess inställning till kriget. De svenska frivilliga som stupade i kriget dog inte i onödan, utan i kampen för sin ideologi och sina idéer. Detta visar på en stolthet kring de egna soldaternas hängivenhet. De trodde verkligen på det de gjorde och på den ideologin som de stod bakom. Artikeln fortsätter:

Vår tro, sprungen ur och byggd på vårt nordiska blod, upphör först då att vara en sanning när detta blod ej längre flyter genom släkterna. Den som vigt sig frivilligt att taga ett steg mot målet vet att det kan betyda hans egen undergång, men han vet också att hans existens och anda lever i förklarad dager och inspirerar en kamrat att taga nästa steg, en lång mödosam vandring tills ett folk förts fram.¹¹⁶

Ännu fler pikar mot den Svenska regeringen tas upp:

Jag har fått några nummer av Den Svenske från Berlin, det gladdde mig, men jag måste tillstå att jag inte trodde mina ögons ljus när jag läste om svenska regeringens demarche i Berlin angående danska judar. Vore det inte så sorgligt skulle jag gapskratta. Det är som om man vinnlade sig om att göra denna epok i Sveriges historia så skändlig som möjligt. Och sannerligen man har lyckats över hövan!¹¹⁷

Besvikelsen mot den egna regeringen skulle kunna ha varit ännu en anledning till deltagandet. Jag tror dock att det gick hand i hand med de ideologiska motiven då avskyn mot judarna och kommunismen födde besvikelsen mot Sveriges neutralitet. Besvikelsen, i kombination med ideologin skulle kunna ha varit orsaker till att många svenskar valde att ta saken i egna händer och frivilligt söka sig till Waffen-SS.

¹¹⁵ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 6 november 1943. Årgång 11. Sida 2 – ”Frontbrev från Waffen-SS”, ”SA”

¹¹⁶ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 6 november 1943. Årgång 11. Sida 2 och 6 – ”Frontbrev från Waffen-SS”, ”SA”

¹¹⁷ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 6 november 1943. Årgång 11. Sida 6 – ”Frontbrev från Waffen-SS”, ”SA”

Frontbrev från Waffen-SS (2 okt 1943)

En svensk Waffen-SS soldat med signaturen P. M rapporterade om sin första tid i elitförbandet samt hur han upplevde striderna i Kaukasus.

Tjänsten var hård, vi körde dygnet runt. Sova var det ej mycket tid till, men har man sett Sovjetparadiset, så förlorar man lusten att vila eller tänka på sig själv. Då sätter man alla krafter till i kampen mot detta djävulska barbari. Mången gång har jag önskat att det svenska folket finge se hur det verkligen är i Ryssland. Då skulle det inte dröja många timmar förrän hela folket blev Svensksocialister ¹¹⁸

I citatet ovan menade författaren att om det svenska folket skulle se kommunismens illdåd så skulle alla bli Svensksocialister. Detta tycker jag pekar på att alla svenskar som sökte sig till Waffen-SS kanske inte var fanatiker av ideologin, eller ens högerextremister till en början, men att de utvecklades till det under krigets gång. ¹¹⁹ Därför borde det ha funnits fler anledningar till att man som svensk sökte sig till Waffen-SS, något jag skall komma in på mer i min undersökning.

Författaren avslutade sin skildring med:

Med förenade krafter skall det väl ej dröja länge förrän vi kan ge den nuvarande judedrängregimen respass. För fortsatt kamp! ¹²⁰

Delsammanfattning

Som synes i de uttagen som gjorts ovan hade ideologin en självklar roll hos många av de frivilliga svenskarna. Hypotesen får ännu mer trovärdighet när man läser: *Waffen-SS divisioner 1939-1945* som är författad av militärhistorikern Chris Bishop. Han hävdar i boken att division Nordland, bestående av hundratals svenskar, var en av de sista divisionerna som

¹¹⁸ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 2 oktober 1943. Årgång 11. Sida 8 – ”Frontbrev från Waffen-SS”, ”P.M”

¹¹⁹ Det är viktigt att påpeka att majoriteten av de som sökte sig till Waffen-SS var nationalsocialister

¹²⁰ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 2 oktober 1943. Årgång 11. Sida 8 – ”Frontbrev från Waffen-SS”, ”P.M”

fanatiskt stred för det Tredje rikets överlevnad under de sista skälvande dagarna av kriget.¹²¹ Divisionen utplånades i princip och endast ett fåtal män överlevde.¹²² Bishops resonemang bekräftas även av James Pontolillo som hastigt nämner divisionens upplösning.¹²³

Andra händelser som kan stärka hypotesen om att ideologin var en viktig orsak till att man tog värvning var de olika krigsförbrytelser som divisionerna stod för. I studien *Murderous Elites* går James Pontolillo in i detalj på de krigsförbrytelser som Waffen-SS utförde. De divisioner som främst inhyste svenskar (Wiking och Nordland) stod för en rad krigsförbrytelser mellan åren 1941-45:

Vid fyra olika tillfällen stod oidentifierade soldater ur division Wiking för arkebuseringar av österrikiska judar vid Gau Steirmark.¹²⁴ De beräknas ha mördat upp till 600 judar mellan mars och april 1945.¹²⁵

Norska judar skeppades från Norge, via Tyskland, till Auschwitz mellan åren 1942-43.¹²⁶ Övervakningen stod den nyligen bildade divisionen Nordland för.¹²⁷ Cirka 800-1000 norska judar beräknas ha blivit skickade till sin död under dessa operationer.¹²⁸

Det är omöjligt för mig, med de källor jag har, att veta om svenskar var inblandade i själva dåden. Men troligen var de flesta iallafall medvetna om vad som skett, då de trots allt befann sig i divisionerna kring tiden för krigsförbrytelserna.

Andra länders hjälplöshet

I *Waffen-SS divisioner 1939-1945* talar Chris bishop om hur danska och till viss del norska män såg på den egna regeringens hjälplöshet vid invasionen från tyskarna.¹²⁹ Många blev djupt besvikna på regeringens handfallenhet, även om de var positivt inställda till att det var

¹²¹ Bishop, 2008, s. 124-125

¹²² Bishop, 2008, s. 124-125

¹²³ Pontolillo, 2009, s. 216

¹²⁴ Pontolillo, 2009, s. 56

¹²⁵ Pontolillo, 2009, s. 56

¹²⁶ Pontolillo, 2009, s. 108

¹²⁷ Pontolillo, 2009, s. 108

¹²⁸ Pontolillo, 2009, s. 108

¹²⁹ Bishop, 2008, s. 71-73

just Tyskland som invaderat landet så började man fråga sig själv vad som skulle hända ifall den röda faran kom anstormande? ¹³⁰ Många såg det därför som sin plikt att själva försvara landet, genom att ta värvning i Waffen-SS, som var ett attraktivt stridsförband. ¹³¹

Ett flertal av texterna tar upp korta notiser om andra nordiska regeringars hjälplöshet mot övermakten, men endast i positiv bemärkelse. Många av författarna såg troligen Tysklands invasion av dessa länder som något positivt. Överlag tycker jag att detta är en ganska vek hypotes, som inte visar mycket avtryck i vittnesskildringarna. Många av de svenska frivilliga skulle kunna ha påverkats av de övriga ländernas hjälplöshet mot Tysklands aggressiva framfart, men jag tror isåfall snarare att det handlade om den tyska arméns styrka och överlägsenhet i kontrast till de i övrigt veka, passiva länderna. Styrka och mod är enligt mig mer attraktivt än hjälplöshet.

Man kan dock, som jag tidigare nämnt se en viss besvikelse mot den egna regeringens passivitet. Detta är något som framkommer i många av texterna. I mitt tycke är detta en troligare orsak till att många svenskar tog värvning i Waffen-SS. Sveriges neutralitet bör ha varit en nagel i ögat för många av de rysshatare svenskarna. I kombination med andra anledningar skulle det kunna vara en trolig orsak till att man tog värvning.

Äventyr

Chris Bishop nämner, i sin studie *Hitlers utländska divisioner*, att en orsak till att många danskar sökte sig till Waffen-SS var för att de var yngre, sysslolösa män som sökte spänning i livet. ¹³² Även Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith resonerar kring äventyrlusta som en trolig anledning. ¹³³

Överlag handlar många av artiklarna om just mindre, i brist på andra ord, äventyr som soldaterna upplevt vid fronten. Dessa sidoäventyr behandlade oftast mindre, betydelselösa möten och slag med antagonisterna, där utgången alltid var seger för elitmännen.

¹³⁰ Bishop, 2008, s. 71-72

¹³¹ Bishop, 2007, s. 47-49

¹³² Bishop, 2007, s. 47-54

¹³³ Bundgård Christensen & Poulsen samt Smith, 1998, s. 38-39

Artikeln "*Ett spännande frontäventyr*", som förövrigt var den första skildringen inskickat av en svensk Waffen-SS soldat till *Den Svenske folksocialisten*, handlar precis som namnet antyder om ett äventyr vid fronten. Författaren Ivar Larsson kom bort från sina vänner och tvingades till handling. Han skrev:

Lyckligtvis fann jag skydd i ett snår, där Ivan ej kunde se mig. I skydd av mörkret ville jag sedan ta mig tillbaka till de våra. I skymningen fick jag sällskap av en annan Sveaborgsman, som också hade blivit avskuren och nu kom ålande fram till det skyddade snåret. Vi överlade en stund, hur vi bäst skulle kunna ta oss "hem". Kusten föreföll klar, men just som vi skulle starta, upptäckte vi tre rödamister, som kom i våran riktning. De passerade på en armsländs avstånd från min kamrat, och vi lågo tysta som möss. En av dem anade väll ugglor i mossen, ty han vände sig om, när de hade gått några steg förbi oss, och då upptäckte han Olle, min kamrat, och innan vi hade hunnit blinka hade de tre - utan att få syn på mig - övermannat honom och tänkte sticka av. Kvickt kom jag på fötter och skickade en laddning bly ur min pistol i bakhuvudet på en av de tre, så att han stöp, varpå de två andra skubbade iväg utan Olle. Nu gällde det att sno på för att slippa komma i klister igen. Men vi hade otur. Innan vi hade hunnit långt från det farliga stället, rusade vi på en annan röd patrull, fem man stark. Det blev ett vilt skjutande. Olle klarade sig undan, men för mig var det för sent. Jag slängde mig handlöst ned i snön. Det var tydligen meningen att jag skulle bli de rödas fånge, men det fanns ännu en chans - att spela död. Två rödamister kom fram och lutade sig ned över mig, vände mig och drog av mig vapenrocken, medan jag låg alldeles slapp. En av dem lyfte min överkropp och släppte sedan taget så häftigt, att jag åkte genom stötäcket och slog bakhuvudet i den hårdfrusna marken, så att det dunkade i skallen och stjärnor och kometer dansade balett. Sedan vittjade de mina fickor och lämnade mig ifred¹³⁴

Artikeln behandlar alltså ett spännande möte med de sovjetiska soldaterna där svenskarna kom undan med livet i behåll. Texter som dessa visar på att man strävade efter och även gillade äventyren. De skulle även kunna ha haft en lockande effekt för många av de unga män som läste tidningen och själva ville uppleva spänning.

Avslutningsvis talade Ivar Larsson om att han och Olle oskadda tog sig tillbaka till lägret där de omhändertogs av sina truppkamrater. De hade en fortsatt trevlig kväll, där de drack "ångande varm toddy". Han hävdade att alla som vanligt var på bra humör och stämningen var på topp hos kamraterna.

¹³⁴ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 30 januari 1943. Årgång 11. Sida 7 – "Ett spännande frontäventyr", Ivar Larsson

Även inlägg som det visar på att om man som frivilligt sökte sig till Waffen-SS skulle man få en fin tid, men trevliga kamrater och spännande upplevelser framför sig. Eftersom många av de svenskar som stred i Waffen-SS var unga män skulle tankar på att få uppleva ett spännande äventyr kunna ha varit en bidragande orsak till att man tog värvning. Om man var en arbetslös, ung man i Sverige som sökte mening i livet var elitdivisionen ett mycket intressant alternativ. Enligt Trigg var den väpnade delen av SS en attraktiv, modern elitenhet med goda värderingar och uppträdande.¹³⁵ Det fanns även många fördelar med att arbeta för SS. Lönen var samma för utlänningar och tyskar, även om den som jag tidigare nämnt var relativt låg.¹³⁶ Även löften om tjänstmannaposter samt tilldelning av mark efter krigsslutet borde ha varit attraktivt för de frivilliga.¹³⁷

¹³⁵ Trigg, 2012, s. 25-30

¹³⁶ Trigg, 2012, s. 25-30

¹³⁷ Butler, 2007, s. 7

Propaganda

Under undersökningens gång började jag fundera på om vittnesskildringarna skulle kunna ha fungerat i propagerande syfte för att övertyga en ung, svensk man att ta värvning i Waffen-SS. För att svara på frågan tänkte jag först presentera hur tidningen använde sig av propaganda överlag, för att sedan gå in på hur och om vittnesskildringarna använde sig av liknande metoder.

Enligt Lennart Hellspong, som är professor i retorik vid Stockholms universitet, är propaganda ett strategiskt sätt att övertala. Övertalningen bygger ofta på en kraftfull, ensidig och mycket engagerad argumentation som med olika medel försöker få mottagaren att ta ställning i en speciell riktning och därefter stöta bort eventuella motargument.¹³⁸ Hellspong går in på flera olika propagandiska metoder. Bland annat försöker propagandan förenkla budskapet, genom att fokusera på en eller ett par perspektiv som gynnar den sida av frågan som önskas öka i popularitet.¹³⁹ Återkommande formuleringar och självsäkerhet används ofta för att förstärka argumentens slagkraftighet.¹⁴⁰

Propaganda var, enligt Löow, ett av nazismens viktigaste vapen för att gripa och behålla makten i Tyskland.¹⁴¹ Hon förklarar den tyska propagandan följande:

Nationalsocialisterna erbjöd en totalsyn på livet, där den ständigt pågående kampen var huvudsaken. Kampelementet var ideologiskt och propagandistiskt nära kopplat till Führerprincipen, som innebar att en ledare måste vara och i propagandan skulle framställas som hård och hänsynslös. Ledaren var härskare, krigare och överstepräst. Detta var kärnan i det budskap som propagandan skulle förmedla.¹⁴²

Även Bosse Schön och Klaus-Richard Böhme påpekar att nazistpropagandan var ett nödvändigt vapen till att förföra massorna och erövra makten.¹⁴³ Enligt Schön och Böhme var

¹³⁸ Hellspong, Lennart. *Konsten att tala: handbok i praktisk retorik*, Lund: Studentlitteratur AB, 2011, s. 241

¹³⁹ Hellspong, 2011, s. 242-244

¹⁴⁰ Hellspong, 2011, s. 247-250

¹⁴¹ Löow, 2004, s. 209

¹⁴² Löow, 2004, s. 209-210

¹⁴³ Schön, Bosse & Böhme, Klaus-Richard. *Signal: Nazitysklands propaganda i Sverige 1941-45*, Stockholm: Bokförlaget DN., 2005, s. 6-8

Adolf Hitler övertygad om att han med hjälp av propagandan kunde få folket att gå med på nästan vad som helst. Ju större lögnen var, menade Hitler, desto fler skulle komma att tro på den, samtidigt som allt färre skulle tro på sanningen.¹⁴⁴

Helene Lööw fortsätter sin studie med att tala om hur de svenska partierna även de försökte använda sig av propaganda på liknande sätt.¹⁴⁵ Kampen och själva ordet kamp var viktigt också inom Lindholmrörelsen (det som senare skulle bli Svensk Socialistisk Samling) vars propaganda, precis som hos NSDAP, byggde på just detta begrepp.¹⁴⁶ Det viktigaste för SSS var kampen mot demokratin, mot judarna och marxisterna, något som syns tydligt i propagandan.¹⁴⁷ Ett populärt sätt att angripa sina antagonister var att framställa dem i stereotyper baserat på etnicitet. Dessa stereotyper kunde bland annat handla om judarnas snålhet eller sovjeternas ondska.

Dessa etniska stereotyper, som propagandan försökte framställa, är något som syns väldigt tydligt när man öppnar den SSS-styrda tidningen *Den Svenske folksocialisten*, som inte skydde några medel från att visa sina ideologiska ståndpunkter. Ett exempel på detta är artikeln "*Judarnas ödmjuka tjänare*" författad av Wilhelm Liljencrantz. Sammanfattningsvis handlar reportaget om att kriget, och mycket annat, var judarna, socialdemokraterna och kommunisternas fel.

Världen har tusentals bevis på judendomens skuld till de sista århundradernas krig¹⁴⁸

Detta sista krig är dock ej endast judens verk. Juden har alltid haft och har alltjämnt ett villigt redskap i den rörelse, som av någon outgrundlig anledning bär beteckningen socialdemokratin. Denna tysk-judiska importvara har mer än någon annan rörelse i vår tid, kommunismen ej undantaget, på grund av sitt judiska ursprung bidragit till det nuvarande kriget.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Schön & Böhme, 2005, s. 6

¹⁴⁵ Lööw, 2004, s. 209-210

¹⁴⁶ Lööw, 2004, s. 209-210

¹⁴⁷ Lööw, 2004, s. 209-210

¹⁴⁸ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 17 juni 1942. Årgång 10. Sida 6 – "Judarnas ödmjuka tjänare", Wilhelm Liljencrantz

¹⁴⁹ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 17 juni 1942. Årgång 10. Sida 6 – "Judarnas ödmjuka tjänare", Wilhelm Liljencrantz

Artiklar som dessa florerar flitigt i tidningen. Allt ont i världen målades upp som judarnas fel. Tidningen hade även en återkommande del som hette: "*Juden säger*", där man tog upp diverse citat som judar genom historien tydligen skall ha yttrat. Ett exempel ur "*Juden säger*" är:

Ni har ännu inte ens börjat inse den verkliga vidden av vår skuld. Vi äro utbölingar, vi äro förstörare! Vi äro omstörtare! Vi har tagit den eder tillförlitliga världen i besittning, liksom era ideal, er framtid, vi har förött, förstört den. Vi äro den djupast liggande orsaken till det senaste kriget och inte bara det, utan till nästan alla edra krig och vi vore orsaken ej blott till den ryska revolutionen utan till varje annan stor revolution i eder historia ¹⁵⁰

Ett återkommande tema i många av de propagerande texterna var även det såkallade judeo-kommunistiska stereotyperna. Judeo-kommunism, eller judeo-bolsjevism, var konspirationsteorier som gick ut på att judarna var de drivande krafterna bakom kommunismens uppgång i Sovjet. ¹⁵¹ Judeo-kommunismen användes flitigt i tysk propaganda för att på så vis förena judarna med bolsjevikerna. Konspirationsteorierna hade även hög slagkraft utanför Tyskland, exempelvis i Polen där rädslan för det kommunistiska styret eskalerade i att judeo-kommunismen etablerades som en antisemitisk stereotyp, kallad: Żydokomuna. Judarna fick alltså skulden för kommunismens intåg i Polen. ¹⁵² Även i övriga Europa hade judeo-bolsjevismen ett visst genombrott under andra världskriget. ¹⁵³ I *den Svenske Folksocialisten* talades det ofta om hotet från judeo-kommunismen. Judar och kommunister framställdes tillsammans i många sammanhang som roten till all ondska.

Soldater som hjältar

Ett sätt att hylla de soldater som stred mot kommunismen var att höja upp stupade krigare till ett sorts fenomen, hjältar om man så vill. Detta för att på så vis stereotypisera den egna soldaten. När jag höll på att plocka ut källor för uppsatsen stötte jag på flertalet artiklar som berörde en avliden soldat vid namn Gösta Hallberg-Cuula. Han fick en fond uppkallad efter

¹⁵⁰ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 28 februari 1942. Årgång 10. Sida 5 – ”Juden Säger”, författare okänd

¹⁵¹ Barkan, Elzar & Cole, Elisabeth A samt Struve, Kai. *Shared History – Divided Memory: Jews and others in Soviet-occupied Poland 1939-1941*, Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2007, s. 70-73

¹⁵² Barkan & Cole samt Struve, 2007, s. 73-78

¹⁵³ Barkan & Cole samt Struve, 2007, s. 70-71

sig och hyllades med diverse uppfunna minnesdagar i tidningen, för att på så vis skapa en hjältekult kring honom.

Källorna med vittnesskildringar från fronten målade även de upp en romantiserad bild kring författarnas fallna kamrater. Ett exempel på detta är "*Frontbrev från Kaukakus*".

Artikeln handlar om en nattlig strid som överraskade soldaterna vid fronten. Precis när författaren till artikeln, Olof Örn, skulle bli avlöst från sin vaktpost anföll de sovjetiska soldaterna vilket ledde till flertalet dödsfall, både hos fienden och hos Olofs kamrater i Waffen-SS. I utdraget nedan beskriver Örn hur en av hans vapenbröder dödades:

Ivan skjuter också för allt vad pipan håller. Han är seg som alltid och fördubblar sin elds häftighet, har tydligen fått förstärkningar. Det börjar bli hett om öronen för oss här i graven. Lera och vatten sprutar i högan sky vid granatnedslagen. Här och där rycker det plötsligt till i en kamrat, och han sjunker sakta samman. De har fått sitt. Överrallt plaskar kulor och granatskärvor ned i sörjan. Jag hör en djup suck från min kamrat till vänster och ser honom falla, träffad i pannan. Ännu i döden klamrar hans händer sig hårt om maskingeväret, han är ett med sitt vapen in i det sista. Det var en fin pojke, en dansk från Aarhus, tyckte så mycket om Sverige och Heidenstams "Karolinerna". Han dog som en sann karolin!¹⁵⁴

Utdraget ovan är intressant därför att soldaten beskrevs som en sann krigare, som verkligen gav allt för att besegra fienden. Även i döden fortsatte han att klamra sig fast vid sitt vapen, vilket visade på vilken hjälte han var. Citatet "Han dog som en sann karolin!" stärker hjälterollen. Karoliner var soldater inom den Svenska armén under kungarna Karl XI och Karl XII.¹⁵⁵ Krigarna var välstrukturerade och de nämns ofta i nationalistiska sammanhang som något att se upp till.¹⁵⁶

Soldaternas överlägsenhet och sympati

Propagandan målade även ofta upp soldaterna som starka, lugna och målinriktade krigsmaskiner. "*Frontbrev från Waffen-SS (10 juli 1943)*" handlar om ett sidoäventyr där en

¹⁵⁴ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 6 mars 1943. Årgång 11. Sida 3 och 7 – "Frontbrev från Kaukakus", Olof Örn

¹⁵⁵ Karoliner. <http://www.ne.se/lang/karoliner>, Nationalencyklopedin

¹⁵⁶ Karoliner. <http://www.ne.se/lang/karoliner>, Nationalencyklopedin

stridsvagn tillhörande Sovjet styrde kosan rakt mot författaren till artikeln och hans kamrat. Signaturen Röde Orm förklarade skeendet följande:

Pansaråket kom närmare och närmare och såg otäckt stöddigt ut. Jag blikade ängsligt över till grabben från söder om landsvägen, men han låg där i sitt upphöjda skånska lugn och bara siktade och siktade. På ett femtiotal meters avstånd öppnade ryssen eld, men jag hade gott skydd och blev bara överöst med en massa jord. Och så talade Långa bössan. Men för lågt! "Nåja, nästa sitter väl", tänkte jag, ty grabben är känd för att skjuta högst ett bomskott, och det förekommer också sällan. Men ingen ny smäll kommer! Försiktigt kikar jag över till honom och ser honom jobba som ett besatt med mekanismen. Nu blev jag nervös! Ryssen bara rullade framåt, och i ögonvrån kunde jag se honom skratta sig halvt fördärvad åt vår hjälplöshet. Här blev det nog ingen tid över till en sista bön. - Men då smäll det, och denna gång inte för lågt. Mitt i förarens sits satt spränggranaten och han hade kört färdigt för den här gången ¹⁵⁷

Kamratens lugn och skicklighet framhävs tydligt i utdraget. Han missade sällan sina skott, och skulle han mot förmodan göra det hände det aldrig två gånger i följd. Hans mod, lugn och skicklighet räddade dem från en säker död. Röde Orm var inte blyg med sina hyllningar utan fortsatte med att även prisa andra frontkamrater:

Efteråt frågade jag skåningen, hur för höge farao han kunde ligga och vänta så lugnt. "Nervkrig, gosse, bara nervkrig", sade han. Men han är inte den ende här bland våra pojkar som har nerverna i ordning, fastän skåningarna nog har rekordet tillsammans med norrlänningarna. Lugna som filbunkar men alldeles vilda, när ilskan över ryssen tar överhand i stridshettan. Då struntar de i allt vad beteckning heter, står upprätt och bara brassar på - och klarar sig! ¹⁵⁸

De beskrevs i det närmaste som omänskliga krigsmaskiner som lugnt stod uppräta och bara gav fienden allt de tålde, utan att tänka på några konsekvenser. Detta visar att man försöker framställa sina egna som överlägsna motståndarna, tidigare i undersökningen nämnde jag att de sovjetiska soldaterna alltid framställdes som svaga, fula och fega. Kontrasen mellan hur SS-männen och deras antagonister framställdes är väldigt tydlig, både i vittneskildringarna och tidningen i övrigt.

¹⁵⁷ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 10 juli 1943. Årgång 11. Sida 7– "Frontbrev från Waffen-SS", "Röde Orm"

¹⁵⁸ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 10 juli 1943. Årgång 11. Sida 7– "Frontbrev från Waffen-SS", "Röde Orm"

Waffen-SS soldaterna beskrevs alltid som de sympatiska och förespråkare för den "goda" sidan. I artikeln "*Samtal med Wova eller lektion i ryska, frontbrev från H.C.K*" skrev signaturen H.C. K om hur han träffat på, och bekantat sig med ett sovjetiskt barn. Barnets far var, enligt H.C. K, en av soldaterna i den röda armén och hans mor hade dödats i ett flyngrepp¹⁵⁹, men trots det verkade det vara tyskarna som fick barnets sympatier:

Som krigarnation stod likväl "Germania" högt i hans aktning, och när han blev stor, så skulle han bli "njemetski soldat", därför att de tyska kulsprutorna skjuter "tak-tak-tak-tak-tak" medan den ryska "pulmenjover" bara hackar fram tak-i-tak.¹⁶⁰

Även H.C. K sympatiserade för barnet. Han skrev:

Nu var bekantskapen liksom gjord och Wova slog sig ned i gräset bredvid mig. "Konversationen" rörde sig om kriget och dess problem, och det var underligt att höra detta femårsbarn tala om vojna (krig), armija, salmoljot (flygmaskin), bomba, pulemjot (kulspruta) osv, på samma sätt som våra barn hemma i Sverige talar om sina leksaker, dockor och gunghästar. Faktum var att denne femåring kunde på motorns brummande avgöra, om ett plan var tyskt eller ryskt, kunde skilja på knastrandet från tyska och ryska kulsprutor, visste hur han skulle bete sig vid bombanfall, kände till olika uniformer, ja t.o.m gradbeteckningar. Ett verkligt krigsbarn av modell 1943!¹⁶¹

Detta skulle kunna fungera i propagandan som en sorts kritik mot Sverige, då han speglade på hur kontrasten var mellan hur det var att vara barn i trygga Sverige och i det krigsdrabbade Sovjet. Det var även, precis som de flesta vittnesskildringarna, en återspeglning på kommunismens illdåd - för allt i kriget verkar ha varit deras fel.

Tidigare exempel

Skulle de texter som jag tidigare tagit upp som exempel i undersökningen även de ha kunnat fungera i propagerande syfte för att övertyga en svensk, ung man att ta värvning i Waffen-SS?

¹⁵⁹ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 14 augusti 1943. Årgång 11. Sida 3– "Samtal med Wova eller lektion i ryska, frontbrev från H.C.K", "H.C.K"

¹⁶⁰ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 14 augusti 1943. Årgång 11. Sida 3– "Samtal med Wova eller lektion i ryska, frontbrev från H.C.K", "H.C.K"

¹⁶¹ *Den Svenske folksocialisten*. Lördagen den 14 augusti 1943. Årgång 11. Sida 3– "Samtal med Wova eller lektion i ryska, frontbrev från H.C.K", "H.C.K"

För att svara på frågan tror jag att man behöver sätta sig in i en tänkbar situation. Man är en ung, svensk man som har börjat få upp ögonen för nationalsocialismen och Tysklands fälttåg över Europa. Man känner sig kanske aningen rädd och ilsken mot Sovjets, till synes oprovocerade, angrepp mot Finland. Rädslan mot att något liknande skulle ske i Sverige växer för varje dag som Sovjets styrka ökar, i takt med vändpunkten för kriget. I en sådan situation tror jag absolut att vittneskildringar som handlar om hjältemod, de egna soldaternas styrka, sovjeternas oduglighet samt feghet och de otroliga äventyr som soldaterna upplevde skulle kunna ha bidragit till att man iallafall fick upp ögonen för Waffen-SS. Senare skulle kanske detta även leda till att man tog värvning. Texterna som färgades av ideologi skulle även kunna ha ökat attraktionen för nationalsocialismen samt motviljan mot kommunismen och på så sätt göra att man kände det som sin plikt att frivilligt slåss för nationens fortsatta frihet.

Jag anser alltså att vittneskildringarna kunde ha fungerat i propagerande syfte, dock tror jag inte alltid att det tvunget var författarnas ändamål med skildringarna. Många av de känslor som genomsyrar texterna tolkar jag som genuina, även om man självklart färgades av sina ideologiska intressen och i högsta grad ville få dem på pappret.

Avslutande diskussion

Jag har i uppsatsen undersökt varför svenska män valde att ta värvning i Waffen-SS samt om och eventuellt hur mina källor skulle kunna ha fungerat i propagerande syfte.

I början av uppsatsen presenterade jag en rad hypoteser som jag sedan applicerade på källorna. Med hjälp av hypoteserna, som i huvudsak berörde varför norska och danska män tog värvning i Waffen-SS, kunde jag sedan presentera egna argument på varför svenska män valde att göra detsamma. Som ett hjälpmedel till att besvara frågorna använde jag mig även av ett teoretiskt perspektiv baserat på etniska stereotypiseringar. Dessa stereotyper syntes genomgående i undersökningen. De sovjetiska soldaterna målades in i en grupp av fula, feiga, illaluktande avskum vars ända syfte i världen var att invadera och förstöra. Kommunisterna och judarna låg, enligt både vittneskildringarna och propagandan, bakom all ondska i världen, inte minst utbrottet av andra världskriget. Även en ”vi mot dem” - känsla uppstod när

man läste vittnesskildringarna, som ofta porträtterade sina egna som gudssända supersoldater och motståndarna som vidriga monster.

Resultat

Rysshatet och ideologiska tankar syntes väldigt väl i undersökningen. Källorna skvallrade om att alla avskydde sovjetmedborgarna, och de som inte var högerorienterade i sin ideologiska läggning vid krigets början - blev det under krigets gång, efter att ha upplevt alla hemskheter som slagen erbjöd. Dessa två orsaker gick hand i hand, rysshaget väckte ideologin. Alla vittnesskildringar, med några få undantag, visade tecken på antingen ideologiska ståndpunkter eller nedsättande fraser mot antagonisterna.

Den tredje hypotesen berörde andra länders hjälplöshet. Eftersom jag inte fann några direkta indikationer på att hypotesen stämde blev jag tvungen att avfärda den. Allt som nämndes om andra länders hjälplöshet var i positiv bemärkelse, återigen ett fall av ideologiska åsikter. Det jag fann när jag applicerade denna hypotes var dock en hel del negativa åsikter mot den svenska regeringens passivitet, något som jag ser som en troligare orsak till att många svenskar frivilligt sökte sig till Waffen-SS.

Den sista hypotesen berörde äventyrssökande unga mäns behov av spänning och att Waffen-SS ur den synvinkeln skulle kunna vara ett attraktivt alternativ. Eftersom en hel del av texterna berörde just spännande sidoäventyr, snarare än större stridigheter, tolkar jag det som att många av soldaterna strävade efter och gillade de mindre, adrenalin genererande, mötena med de sovjetiska soldaterna. Detta indikerar på att många som sökte sig till elitgruppen skulle kunna ha eftersträvat spänning i livet och därför valt att frivilligt söka sig till Waffen-SS. Även de ekonomiska faktorerna skulle kunna ha spelat en roll, dock finns det inga belägg för det i källorna.

Utifrån min forskning drar jag slutsatsen att alla orsakerna, förutom den som blivit avfärdad, på något sätt spelade in i valet att ta värvning. Motiven går ihop med varandra för att på så sätt skapa en ännu större attraktionskraft till elitgruppen. Rysshaget väckte ideologiska tankar, ideologiska tankar väckte ilska mot den egna regeringens passivitet. Att lägga in äventyrs och

spänningssökande unga män till ekvationen borde vara tillräckliga anledningar för att slutligen ta värvning.

Vitnesskildringarna skvallrade om att de mycket väl skulle kunna ha används, och eventuellt även ha fungerat, i propagerande syfte. Att många av texterna tar upp just de saker som verkar ha varit attraktivt för unga män: spännande äventyr vid fronterna, vidriga ryssar och ideologiska ståndpunkter gör att jag tror att själva texterna skulle ha kunnat fungera som ett sätt att locka frivilliga till Waffen-SS. Dock står jag fast vid att det troligen inte var författarnas ändamål med texterna, då många av de tankar, händelser och åsikter verkar vara väldigt genuina. Tidningens urval och intentioner är det dock svårare att veta, troligt är att tanken med texterna var att just locka fler människor till SSS och eventuellt via den vägen till Waffen-SS för att slåss mot det kommunistiska styret och det judiska hotet som man så frekvent skrev om.

Källförteckning

Litteratur

Barkan, Elzar & Cole, Elisabeth A samt Struve, Kai. *Shared History – Divided Memory: Jews and others in Soviet-occupied Poland 1939-1941*, Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2007

Bishop, Chris. *Hitlers utländska divisioner: utländska frivilliga i Waffen-SS 1940-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2007

Bishop, Chris. *Waffen-SS divisioner 1939-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2008

Bundgård Christensen, Claus & Poulsen, Niels Bo samt Smith, Peter Scharff. *Under hagekors og Dannebrog: Danskere i Waffen-SS 1940-45*, Köpenhamn: Aschenhoug, 1998

Butler, Rupert. *SS-division Wiking: historien om den femte SS-divisionen 1941-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2007

Claëson, Stig & Löwgren, Stig & Nordlöf, Gunnar samt Silfverstolpe, Mascoll. *Svenska frivilliga i Finland 1939-1944*, Stockholm: Militärhistoriskt förl, 1989

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. *Fråga det förflutna: en introduktion till den moderna historieforskningen*, Lund: Studentlitteratur AB, 1996

Edele, Mark. *Stalinist society 1928-1953*, Oxford: Oxford University Press, 2011

Hellspong, Lennart. *Konsten att tala: handbok i praktisk retorik*, Lund: Studentlitteratur AB, 2011

Hinton, Perry R. *Stereotyper, kognition och kultur*, Lund: Studentlitteratur AB, 2003

Hübinette, Tobias. *Den svenska nationalsocialismen : medlemmar och sympatisörer 1931-45*. Stockholm: Carlssons, 2002

Hylland Eriksen, Thomas. *Etnicitet och nationalism*, Nora: Nya Doxa, 2000

Lööv, Helene. *Nazismen i Sverige 1924-1979 : pionjärerna, partierna, propagandan*, Stockholm: Ordfront, 2004

Mann, Chris. *SS-division Totenkopf: historien om dödskalldivisionen 1939-1945*, Hallstavik: Svenskt militärhistoriskt bibliotek, 2007

Pontolillo, James. *Murderous Elite – The Waffen-SS and its complete record of war crimes*, Stockholm: Leandoer & Ekholm, 2009

Roth, Hans-Ingvar. *Mångkulturalismens utmaningar*, Lund: Studentlitteratur AB, 2005

Schön, Bosse. *Hitlers svenska soldater*, Stockholm: Bokförl. DN, 2004

Schön, Bosse & Böhme, Klaus-Richard. *Signal: Nazitysklands propaganda i Sverige 1941-45*, Stockholm: Bokförlaget DN, 2005

Tallgren, Henrik. *Svensk-amerikaner i Kalifornien: En studie av lågaktiv etnicitet*, Göteborg: Socialantropologiska institutionen, 2000

Trigg, Jonathan. *Hitler's Vikings: the History of the Scandinavian Waffen-SS: The legions, the SS-Wiking and the SS-Nordland*, Stroud: Spellmount, 2012

Zarkov, Dubravka. *The body of war: media, ethnicity, and gender in the break-up of Yugoslavia*, Durham: Duke University Press, 2007

Digitala uppslagsverk

<http://www.ne.se> - Nationalencyklopedin.

Textanalys. <http://www.ne.se/textanalys>, Nationalencyklopedin

Paramilitär. <http://www.ne.se/paramilitär>, Nationalencyklopedin

Karoliner. <http://www.ne.se/lang/karoliner>, Nationalencyklopedin

Källor

Den Svenske folksocialisten. Stockholm, 1939-1950. Huvudorgan för Svensk Socialistisk Samling (SSS). Placering: 10045 Tidning – Universitetsbiblioteket Lund

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 17 juni 1942. Årgång 10.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 14 februari 1942. Årgång 10.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 30 januari 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 6 februari 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 13 februari 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 6 mars 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 27 mars 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 15 maj 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 5 juni 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 10 juli 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 17 juli 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 7 augusti 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 14 augusti 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 18 september 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 2 oktober 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 6 november 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 13 november 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 20 november 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 4 december 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 11 december 1943. Årgång 11.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 11 mars 1944. Årgång 12.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 18 mars 1944. Årgång 12.

Den Svenske folksocialisten. Lördagen den 18 november 1944. Årgång 12.